

63. Masquefa. Típica comitiva de noces.

Sortida de la Capella del Roser. Boda de Sebastià Bonastre i Inès Badia el 1894.

A l'esquerre de la fotografia hom pot veure el parament de teles del ball de festa Major.

Cedida: AAM.

Eren pocs els motius que podien fer que el fadrí d'un poble prengués la pubilla d'un altre i encara menys que es quedés a viure en aquest un cop casats. La norma era: (qui sap si per reminiscències d'allò dels raptos mitològics) que, bo i trobada la mossa, si el fadrí era a més a més l'hereu, la noia anés a viure al poble i la casa d'ell.

El fadrí Joan Cuyàs va anar a cercar una pubilla de Sant Sadurní de Noya. D'ella, sols sabem que es deia Rosa Duran Font, que era filla de Vilafranca i veïna de Sant Sadurní. Es van casar cap el 1854, possiblement a Esparreguera⁶³.

El matrimoni Cuyàs va venir a viure a Masquefa poc abans del 1856 i va romandre-hi vora quaranta anys, al menys fins el 1893. Després d'aquesta data un dels seus dos fills barons, el gran i hereu, continuà la nissaga fins el dia present. El 1856 ja trobem el matrimoni vivint el número 10 del carrer Sant Pere⁶⁴. Fou allà que Rosa donà a llum els vuit fills que va tenir el matrimoni⁶⁵. Aquesta primera dada, junt amb les dates de naixement dels més antics bastoners que hom recorda que havien ballat a Masquefa, serà molt important a l'hora de treure unes conclusions finals en quant a la possible edat de la colla.

El jove Cuyàs s'havia establert com a sastre⁶⁶ en el que llavors era el centre comercial del poble: un llarg coll que es prolongava carrer Crehueta amunt i que unia els barris de la Vila i el Serralet; entre un forn de pa, un boter i una barberia. La nova rectoria encara estava per construir⁶⁷, i davant la residència d'en Cuyàs, entre la casa número ú del carrer Major i la número ú del carrer Crehueta, tan sols tallaven al vent de Ponent els casals de can Parera (avui una carnisseria). Allà hi vivia la família Parera Galimany, que en aquells dies era la nissaga més forta de la vila⁶⁸, en una peça de terra blanca i florida anomenada el *Camp*

⁶³ Per aquelles dates els fadrins es casaven havent acabat el servei militar, que durava cinc anys, quan els nois ja havien fet els vint-i-cinc.

⁶⁴ De primer, la casa fou coneguda amb el mot de *cal Marxant de la Flauta*; anys després li posaren *cal Sabater*.

⁶⁵ (APM) Eulàlia: *Baptismes*, 4-4-1856, *Defuncions*, 22-11-1856; Maria: *Baptismes*, 1-2-1859, *Esposalles*, 24-12-1880; Jaume: *Baptismes*, 24-12-1860, *Defuncions*, 25-08-1865; Josep: *Baptismes*, 03-09-1862, *Defuncions*, 15-06-1923, (RCM): *Secció IIª* 19-01-1888; (APM) Adela: *Baptismes*, 25-08-1866, (RCE): *Secció IIIª* 09-02-1922; (APM) Joan: *Baptismes*, 28-06-1868; Mercè: *Baptismes*, 15-10-1874; Carles: *Baptismes*, 03-09-1871, *Defuncions*, 26-03-1873.

⁶⁶ *Ídem* nota Núm. 5: Sastre el 1856, 1859, 1866, 1868, 1874 i 1880; mercader, el 1860, 1862 i 1871; matalasser el 1888.

⁶⁷ Les obres van finalitzar el 1878 i fou aixecada mercès a tots els vilatans.

⁶⁸ La nissaga dels Parera comerciava, entre altres coses, amb el vi que enviava cap a Cuba. La família havia patit els estralls causats per la plaga de la fil·loxera i va rebre el cop de gràcia l'any 1898, quan els americans van tallar el comerç entre la metròpoli i l'illa de Cuba, i els hi van enfonsar un vaixell carregat de vi.

d'Ametllers, pensada des de l'any 1807 com a lloc per a construir-hi la nova església que donava nom al carrer.

64. El matalasser.

Anaven amb els pals i el sac de llana carregats a l'esquena.

Auca vuitcentista.

Cedida: AJM.

Serà aquesta de sastre l'activitat econòmica principal del nostre home al llarg dels anys, tot i que compaginada amb la de marxant i matalasser⁶⁹. El caràcter itinerant d'aquestes dues dedicacions - per les quals se'l recordarà més a Masquefa- li permetia d'entrar en contacte amb el teixit social de les poblacions del voltant a la vegada que el feia testimoni de primer ordre de totes les seves celebracions i festes majors. L'eminent folklorista català Joan Amades diu en parlar dels matalassers ambulants que *una de les seves particularitats era que resseguien les festes majors dels pobles uns dies abans ja que en dites dates es solien refer els matalassos*⁷⁰.

No podrem establir mai completament el circuit que feia el nostre home, però -i vet aquí la importància del llibre de solfes que ens deixà el marxant- sí podem nomenar en quines poblacions feia de músic. Tot i que a Masquefa el ball de bastons és acompanyat tradicionalment només pel flabiol, sense cap percussió, no descartarem la possibilitat de què en Cuyàs toqués un altre instrument, a banda de la flauta. Cal desitjar-ho perquè els seus coneixements musicals eren prou complets com per fer notacions, i era bastant rigorós a l'hora d'anotar el lloc on s'havia d'interpretar la tonada, es a dir: no era un aficionat ni tocava només d'oïda. Això també realça i dona certa importància a la seva faceta com a músic, la qual compaginava, lògicament, amb la resta d'ocupacions que li hem vist fer fins ara i a les que dedicaria la part de l'any quan les festes són menys freqüents als pobles.

Sabem de segur que el marxant havia tocat per als Bastoners de Piera, els de Sant Llorenç d'Hortons i tal volta per als de Gelida, Vilafranca del Penedès, Sant Pere de Riudebitlles i Sant Quintí de Mediona⁷¹.

Gràcies a la cura que va tenir en Joan Cuyàs en fer les seves notacions sabem fins el noms d'alguns balls que s'executaven al so de la tonada que enregistrava.

Així van passar trenta estius, anant fent de marxant, de matalasser i de músic fins que l'atrapà la vellesa. Poc a poc se li havien anat casant els cinc fills que van aconseguir arribar a l'edat adulta. És de notar que en tots els documents consultats a aquest efecte sempre hi figuren com a testimonis dels diferents enllaços persones de llocs ben diversos: Terrassola, Barcelona, Lavit, Olesa, Canet, entre altres; i també tots ells d'ocupacions molt variades: filador, paperer, propietari, comerciant, moliner... Això, que d'entrada pot semblar un detall insignificant, ens diu que el marxant era un home conegut més enllà del Turó de Can Parera; no gens misantrop, quant menys. Hem de suposar que era alegre, comunicatiu i extravertit (tal volta ho exigien les seves ocupacions) i que també devia gaudir d'un envejable coneixement de la geografia terrestre i humana de l'època.

⁶⁹ *Recull Onomàstic...* (1995): "...era matalasser i sempre anava amb la bossa i els pals a l'esquena, però a més també anava i venia amb el flabiol i la flauta".

⁷⁰ *Costumari Català* (1956), Vol. V, Pàg. 9.

⁷¹ Les poblacions de Gelida, Vilafranca, Sant Pere i Sant Quintí, a diferència de les altres dues, no són nomenades a les seves partícels. La seva inclusió es una conjectura de l'autor. Això és degut a que el nom d'algunes tonades que hi al llibre de solfes són característiques d'aquestes poblacions, segons *l'Atlas de Dansa Tradicional Catalana* (1995). En qualsevol dels casos, tot i ser una hipòtesi, l'autor creu que és menys aventurat dir això que no pas assegurar que es toquessin a Masquefa ja que cap obra especialitzada nomena la nostra vila en relació a la tonada de la *Dragona* (que també és característica de Balsereny i Taradell, entre altres) o les *Paneretes*, i sí tradicionals de les altres poblacions. En una activitat itinerant com la del nostre músic és d'esperar que anés a tocar en aquestes poblacions, crec.

L'últim document en el qual el trobem viu és en l'Acta de defunció de la seva esposa Rosa, el 1893⁷².

És de desitjar que Joan Cuyàs Germés visqués al menys per a veure l'arribada de nova centúria, però el cert és que el 1906 ja figurava legalment com a difunt⁷³. No va morir pas a Masquefa, ni a Esparreguera; ni a Olesa ni a Lavit, poblacions més probables on podia haver anat a viure després de quedar-se vidu.

La petjada.

Poc més hem pogut adjuntar a la biografia d'un home senzill que tenia la particularitat - la brillant particularitat- de saber escriure música. La seva història, com es veurà tot seguit, té molts punts en comú amb la d'altres músics que han deixat una empremta més fresca en la història d'aquest país, però que no van saber prou com per deixar escrit res de la seva mà.

En Joan Cuyàs Germés, però, encara no ha dit tot. L'única obra seva que es coneix, el dit llibret de solfes, té una gran importància en l'àmbit del folklore i la història de la música popular d'aquest país. Hi ha en ella alguna tonada popular que no es coneix en cap altre lloc ni la recull el *Cançoner Popular de Catalunya*, obra que tots els musicòlegs alaben i tenen com a Bíblia.

Allò que hom pot provar és que aquest marxant va ser un puntal important en la història dels bastoners de Masquefa. No és gens aventurat de treure algunes conclusions en analitzar la seva biografia. No serà el primer cas, com podrem comprovar tot seguit, que un músic ensenya a ballar una colla de bastoners. La seva vida itinerant l'havia fet testimoni i protagonista en la majoria de les processons i festes majors de la contrada. Això, juntament amb el seu caràcter d'observador minuciós a l'hora de notar les tonades, el converteix en un candidat idoni per a fer de mestre i instituir una tradició en un poble delitós de distraccions. Amb tot no ho podem provar, però sí que hi han certes connexions entre la fi de l'home i l'emmudiment de la colla de bastoners. En efecte, la seva desaparició coincideix amb el lapse de temps en què els bastons van deixar de sonar a la vila, una vila econòmicament enfonsada pels estralls de la fil·loxera que va veure com molts homes joves emigraven per tal de sostenir les cases. Caldrà esperar l'arribada d'un altre tòtem del flabiol, pels volts de l'any 1915 perquè tornessin a sonar.

Simonas per la continuació de la casa rectoral de la parròquia de S. Pere de Masquefa.

26 de Febrer de 1869.

	N.º	l'any
Miquel Sadala pbr. Guaparrone	2001	+
Jaume Bonastre y Dulcet	200	
Pere Bonastre y Marquis	30	
Pere Medras y Mirat		3
Joan Puig y Berce	60	+
Miquel Viladon y Sants	200	+
Juan Cuyàs y Gerardo		2
José Pansa	200	
Miquel Bart y Corral	100	
Salvador Bonastre y Berce	200	
Anton Valle y Oli		1
Sebastià Bonastre y Dulcet	50	
Anton Medras	8	
Jaume Garafi		1
Juan Medras y Mirat	40	
Andrés Shepart y Bart	30	
José Shepart y Guiterren		2
Medras Univall		1
Shepart Luis Shepart y Berce	20	
José Medras y Mirat		2
José Bart	50	
Narcís Castells	20	
Jaume Bart	20	+
Juan Bart	20	
Sadurn Parera		4
Pau Bonastre		1
José Sabi y Berce		6
José Sabi y Sabi (de Sabi)		3

65. Llibre Parroquial d'Almoines.

Un dels pocs documents on consta el nostre músic. Les obres de construcció de la rectoria van quedar interrompudes durant anys i hom va arribar a acabar-les mercès a tots els vilatans.

Cedida: APM.

⁷² APM: *Defuncions*, 1883-1915, Pàg. 53, Núm. 15.

⁷³ RCM: *Secció Iª*, Vol. 8, Núm. 197.

PAU ORPÍ GILI: "Pau Matador"

"Si en morir els porcs anessin al cel, de ben segur que sant Pere tindria feina llarga per acollir tots els que va matar el meu pare⁷⁴."

66. Pau Matador.

Una de les darreres fotografies del músic. Probablement Sant Llorenç d'Hortons. 1940.

Cedida: Jaume Orpí Casas.

Les dades utilitzades en aquest *croquis al natural* són una petita part de les moltíssimes que hom ja ve recopilant des de fa anys amb l'objectiu de redactar una biografia completa del músic. El reguitzell de testimonis orals que oferim aquí (i que hem volgut posar per damunt la resta de dades) inclouen els de la sola filla supervivent del *Matador* a dia d'avui: la senyora Rosita Orpí Esteve, i la del nét i hereu del músic, el senyor Jaume Orpí Casas.

En saber que investigàvem sobre aquest fenomen de la música popular, molts veïns de Sant Llorenç d'Hortons van oferir-se amb gran il·lusió a donar testimoni per tal que no quedés en l'oblit el gran flabiolaire i millor persona que va ser en Pau *Matador*.

Avui la casa pairal de *cal Matador* s'aixeca torta, apedaçada i mig difunta a les afores de Sant Llorenç d'Hortons. S'hi arriba per un caminet que mena des de l'església passant per *can Serra* i que baixa, ombrívol i gelat, a desplomar-se al pla del coll del torrent i la riera.

Tot i els matolls despentinats que li creixen arreu i la ruïna que la mina, la masia conserva un cert aire d'orgull, com un no sé què de digne que hom pot copsar en les construccions pràctiques i senzilles que foren bastides a l'època medieval al servei del treball i la família catalanes. A la façana principal, estocada de morter color d'os, hi destaca un escrit fet amb tres paraules que zigzaguegen com si abaixessin la veu que proclamen, i que semblen rascades en la pell d'un vell animal. La grafia *rodonota* i matussera s'ha anat omplint amb qui-sap-lo de líquens terrossos. Diu: *Reformada en 1921*; les va escriure el nostre protagonista.

Tot i que durant anys hom ha cregut que en Pau Orpí Gili havia nascut a Sant Llorenç d'Hortons, el cert es que una troballa recent ha demostrat que va obrir els ulls en la casa d'enfront de *cal Recader*⁷⁵ a la Beguda Alta, i en el terme de Masquefa, el dia quatre de setembre de 1873⁷⁶. Tot i ser begudenc i masquefí de naixement, la cosa certa és que el *Matador* va fer la vida al poble de Sant Llorenç des que va complir els vint dies d'edat. El seu padrí, pare del seu pare, va comprar el mas de *cal Figueres* (la qual esdevindria amb els anys *cal Matador*) en aquella població i la família s'hi va traslladar a viure-hi.

⁷⁴ Rosa Orpí Esteve (28-02-2009).

⁷⁵ Podria tenir el mot de *cal Margall*. La família del *Matador*, que la va construir, hi va viure en ella des del 1857 al 1873.

⁷⁶ Tot i que és segur que en Pau hi va néixer en aquella casa de la Beguda Alta, va ser batejat a Sant Llorenç d'Hortons. La fe de baptisme diu que va néixer el dia 5 i no pas el 4. D'altra banda, en l'Acta de defunció d'en Pau consta com a data de naixement la que donem aquí i que és, sense cap dubte, la justa: ho corrobora la filla del *Matador*.

67. Sant Llorenç d'Hortons. Cal Matador, 1920.

El mas de cal Figueres eren en realitat tres cases. El temps i les transaccions comercials les havien ajuntades quan l'avi d'en Pau les va adquirir el 1874.

Al costat de la casa hi havia les runes d'una antiga capella amb cementiri. Hom recorda que hi havia un arc d'estil romànic al tocar de la casa amb una inscripció en llatí i un ganxo per a penjar una llàntia.

Segons el nét del Matador, l'Ajuntament de Sant Llorenç el va fer desmuntar el 1931 i el va donar al Museu de Vilafranca del Penedès. A dia present hom no coneix el parador de les pedres.

Cedida: Foto. Josep Boixaderes. AJM.

En Pau era el fill gran i l'hereu de Josep Orpí Costa, d'Hostalets de Pierola, i de Margarida Gili Fisas, de Gelida. El pare el *Matador* tenia una germana a Masquefa que es va casar amb un de cal *Torróner*. Amb els anys, un nét d'aquesta dona tocaria el clarinet en la colla dels bastoners de Masquefa.

El matrimoni Orpí Gili va tenir en quinze anys altres cinc fills que van arribar a l'edat adulta. L'avi i padrí del *Matador* treballava les terres que tenia a Rabassa Morta i també feia de matador de porcs mentre que el seu fill (pare del *Matador*) treballava en les obres de construcció de la carretera que mena al monestir de Montserrat. Aquestes obres, que van durar gairebé dotze anys, van donar feina a molta gent de la comarca. A més d'adequar-se les vies d'accés a la muntanya es reconstruïa el monestir i l'església, que havien quedat molt malmesos després de les vicissituds de la Guerra del Francès i la Desamortització de Mendizábal. Sembla ser que el pare del *Matador* era un gran xiulador i que tenia una gran facilitat per aprendre i retenir les tonades.

Hi ha una gran tradició musical, al poble de Sant Llorenç d'Hortons. Les formacions corals són gairebé tan antigues com la memòria. Molts avis d'ara recorden, amb els ulls de la canalla que van ser llavors, com en Pau i els seus germans, sense saber gens de música, cantaven a dos i tres veus que feia goig de sentir-ho. Perquè cantar, fins i tot xiular, era quelcom amb què es podia competir, i el fet de tenir una bona veu podia afegir un punt de prestigi al currículum personal de l'individu. Parlem d'una època en la qual la gent cantava arreu i a tota hora. De fet no han passat tants anys des que era un fet "normal" que la gent articulés la primera paraula del dia guarnida amb alegres tonades populars.

Qui els va conèixer diu que tots els membres de la família Orpí tenien alguna cosa de músic a dins. En una ocasió, sent canalla la Rosita, filla gran del *Matador*, es va posar a ballar sobre la taula del menjador al so del flabiol del seu pare i aquest, en veure-la, la volia fer baixar. En Joan Amades, que hi era present per entrevistar el músic, va dir: *No ho feu pas, deixeu-la dansar, que la dansa és sempre vida*. A la qual cosa el *Matador* va contestar: *I també sap ballar el Xarleston*.

68. Matador de porcs.

Raiola noucentista. Cedida: AJM.

Amb la feina a Montserrat, el pare d'en Pau era absent de casa durant tota la setmana, per la qual cosa va ser l'avi del *Matador* qui li va fer realment de pare. La família treballava cinc vinyes, a més de l'hort, i tenia quatre bèsties; tot plegat els donava per poder menjar. *Allò de matar porcs va venir després* – diu la filla del *Matador* –, *quan el meu pare va haver de dedicar-s'hi per sostenir-los a tots*. Quan en Pau tenia poc menys de dotze anys, el seu pare va marxar acompanyat de la dona del capatàs de les obres (i els seus tres fills) cap el Nou Món. La família no va saber mai més res d'ell. A Sant Llorenç hi deixava la dona, sis de canalla i l'avi, per la qual cosa el nostre músic va haver d'abandonar l'escola⁷⁷ i va posar-se a treballar amb el seu padrí, que ja era gairebé un octogenari. L'estiu, ell i els seus germans manejaven l'arreu i conreaven el sòl de sol a sol, però ben aviat l'ofici de matador de porcs s'anà imposant, car oferia remuneracions durant els mesos d'hivern, moment el qual la terra s'hi posa a dormir. I així va ser com el petit Pau va esdevenir matador de porcs. Ben aviat, el mas de *cal Figueres* va canviar de mot. El primer animal que va matar sense l'ajuda del seu avi va ser l'hivern del 1890, a *cal Felip* de la Beguda: era una bèstia que pesava 160 carnisseres (192 kg.). Sembla ser que en Pau era esquerrà i que degollava els porcs amb aquesta mà. No hi ha dubte quant a que matar porcs va esdevenir una activitat econòmica molt important per a la família, especialment a partir del 1889, any en que va arribar el bitxo de la fil·loxera a Sant Llorenç. Per això, calia tenir les eines ben esmolades. Hom recorda a Sant Llorenç que a l'entrada de la casa hi havia una gran roda de fusta massissa que el *Matador* feia voltar amb una maneta i que engranava amb una mola que feia servir per esmolar les eines de tall⁷⁸.

69. Esmolant les eines de tall.

El fill gran del *Matador* acciona la maquinària i el seu pare esmola un ganivet. Cedida: Rosa Orpí Esteve.

⁷⁷ Dins la seva obra del *Cançoner*, en Joan Amades anomena en Pau en la relació de cantaires que hi van col·laborar, i diu que era analfabet de lletra. La cosa certa és que només ho era de música i que, poc o molt, el *Matador* en sabia de llegir i escriure.

⁷⁸ Una més detallada descripció d'aquest enginy i altres aspectes interessants de la feina de recerca de músiques populars hom la pot trobar en l'obra de Joan Amades, *Memòries de missions de recerca*, (2005).

70. Músic dels Gegants e Barcelona, 1920. Foto Mas.

En Pau Orpí Gili va esdevenir el flabiolaire oficial dels Gegants de Barcelona en rellevar Tomàs Bosch, qui els havia acompanyat al llarg de quaranta anys. Cedida: AJM.

Los gigantes que anuncian en Barcelona la Fiesta del Corpus

Los famosos gigantes, que con los no menos famosos cabezudos, salen á recorrer la ciudad anunciando las fiestas del Corpus, en su primera visita al Ayuntamiento
(Fot. Gaspar)

71. Corpus. Mundo Gráfico. Barcelona. 11-06-1925. Foto Gaspar.

Aquesta mateixa imatge va ser portada de La Vanguardia aquell any. A més dels de la Ciutat, el Matador feia ballar els de Sant Roc, els de Terrassa, el Drac de Vilafranca, entre d'altres.
Cedida: Àngel Vallverdú Rom.

La dèria del flabiol li venia de petit. "El mateix va aprendre sol a tocar-lo. (...) de menut la seva mare li va comprar un flabiol infantil a la fira, que va costar deu cèntims, i en possessió del minúscul instrument va creure que hi podia tocar com ho feia un jaio del poble molt hàbil a sonar aquell estri, però per més que passava hores mirant de fer-li dir el mateix que el vell flabiolaire, no en podia pas sortir, puix que el seu instrument no arribava a tenir els sons del de l'ensinistrat flabiolaire. Va dir a la seva mare que no volia aquell flabiol, puix que no li servia per tocar el que ell volia, i per la fira següent, n'hi varen comprar un que va costar un ral, i que ja era més gros i més bonic, però per més que s'hi va esforçar, tampoc en va poder treure partit (...). Un temps després va haver-hi la Fira de Piera, i aleshores el nostre home va prendre una pesseta de la seva mare i se'n va anar a la fira i es va comprar un flabiol de pesseta, i amb aquell, a còpia de molta paciència i voluntat, va arribar a tocar tot el que va voler i arribà fins al punt de convertir-se no tan sols en un flabiolaire sinó fins en mestre de flabiol, puix que ens cita alguns individus que avui van pel món tocant aquest instrument que han estat ensenyats per ell.⁷⁹"

En Pau va es va casar el 1909 amb una fadrina de Sant Llorenç anomenada Trinitat Esteve Rossell, que feia de mocadera⁸⁰ durant les sessions de matança en aquella vila. Cal explicar una anècdota abans de continuar. En Pau i la Trinitat es portaven dotze anys d'edat. Un dia que feia d'escolà en el bateig d'una nena petitona i bruna, en acabar la cerimònia en Pau va dir al mossèn: *Amb aquesta m'hi casaré jo*. I així va ser.

La fama d'en Pau com a matador, bon i econòmic matador de porcs, va créixer al mateix ritme que la de bon flabiolaire. La primera de les ocupacions la feia durant els mesos d'hivern, cosa que permetia, dins el possible, que a l'estiu es dedicés a fer de músic en molts pobles els dies de festa major. Les diferents i contínues feines a què es dedicava el *Matador* van fer possible que la família pogués viure una mica més bé, i ben aviat es van carregar de mainada⁸¹.

Una de les festivitats de la comarca on sempre el llogaven era per la festivitat de la processó de Sant Fèlix, el 30 d'agost, a Vilafranca del Penedès. Sembla que va ser en la processó de l'any 1906 o l'any a sobre⁸² que el va sentir com "deia dir" el seu flabiol un dels més importants folkloristes del Penedès, el senyor Antoni Insenser i Bertran (1859 – 1910). Aquest home de la *Renaixença*, fill de Vilafranca i amic d'algunes personalitats del món de la música com en Pau Casals, Enric Granados i Matthieu Crickboom, entre d'altres⁸³, feia anys que publicava els seus estudis etnofolklorics a la *Revista Musical Catalana*, butlletí de l'Orfeó Català. Insenser tenia molts contactes a Barcelona per la qual cosa va proposar el *Matador* d'anar llogat a la capital per la temporada de *Corpus*, a fer ballar els gegants. Allà van quedar meravellats de les seves execucions i des d'aquell any i fins que va començar la Guerra Civil que no va deixar d'anar-hi.

A ciutat, l'hortonenc va fer-se un nom i va arribar encaixar les mans de personalitats polítiques i del món de la cultura catalana. *Quan baixava a ciutat s'hi estava ben be una setmana, i era estrany el dia que no el vingués a trobar un o altre per tal d'interessar-se per la manera com feia dir el flabiol i el tamborino. Coi, si fins tocava ballant i tot!*

Va ser pels volts de l'any 1920 que en Pau Matador va conèixer en Joan Amades. En aquells dies, el folklorista es trobava immers en la feina de recopilar tradicions i músiques del país. Sabem que el 1925 ja havia

---

⁷⁹ *Op. Cit.*

⁸⁰ Treia la moca del porc (el conjunt de l'estómac i els budells) i l'arreglava per a fer embotits.

⁸¹ Josep, Àngel, Rosita, Vicenç i Pepita.

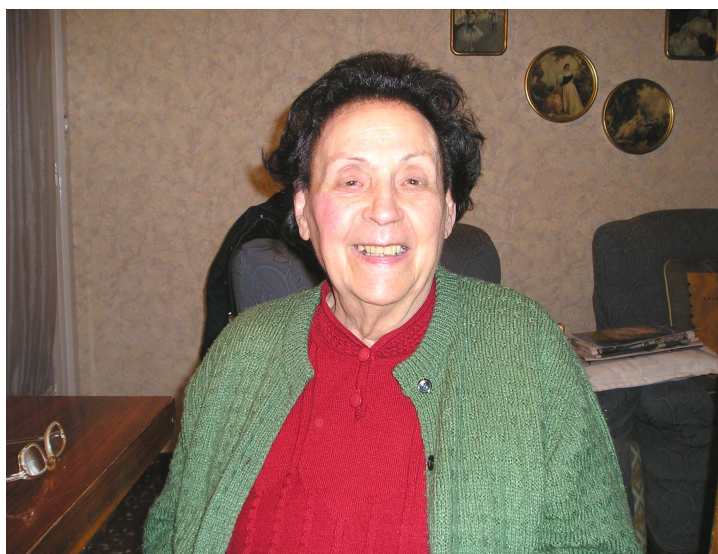
⁸² Rosita Orpí Esteve (28-02-2009).

⁸³ *El Penedès. Balls, Danses i Comparses*. Edició commemorativa (1982).

entrevistat el *Matador* i que aquest li va cantar algunes cançons de Nadal que van quedar enregistrades en el seu *Cançoner*. Amades li va prometre que l'aniria a veure un dia o un altre a Sant Llorenç.

Els anys van anar passant fins que el 2 de novembre de 1927 el barceloní va complir la seva promesa. En una de les seves obres pòstumes, Amades ens deixà el sucós relat d'aquesta visita que va durar dos dies.

En relació al nostre estudi, és molt interessant quan diu: *El Matador té dues especialitats, com n'hi podríem dir, en les toques de flabiol: els balls de bastons, els quals coneix molt bé, així en la tonada com en la coreografia, fins al punt que n'ha ensinistrat unes quantes colles, entre altres la dels bastoners de Gelida i de Martorell*⁸⁴. I és precisament aquest *entre altres* allò que a Masquefa ens interessa més. No podíem deixar passar l'oportunitat de preguntar a la filla del matador si sabia si el seu pare havia "ensinistrat" res a Masquefa.

72. Rosa Orpí Esteve.

Canet de Mar, 28-02-2009. Cedida: AJM.

Permeteu-me que abans de continuar us presenti a la senyora Rosita Orpí i Esteve. Va néixer a Sant Llorenç d'Hortons el 1920. Quan la vaig entrevistar ja havia fet els vuitanta vuit anys. Un parell de dies abans vaig trucar-la per telèfon a casa seva de Canet de Mar. La cosa certa és que esperava que em contestés algú altre però va ser la pròpia Rosa Orpí qui em va atendre amb una veu calmosa, però alegre com un picarol. A la tercera paraula vaig poder comprovar que tenia el cap clar com un matí d'agost, de manera que de seguida vam programar una entrevista i dos dies després ja m'hi trobava de camí cap a Canet. Em va atendre amb molta amabilitat a la seva casa del carrer del Roser i vam passar vora dues hores

parlant del seu pare, de la seva família, de Sant Llorenç, de Masquefa i dels anys d'abans de la guerra⁸⁵.

Recordava la visita que Amades va fer al seu pare i l'auto que el va dur al poble. El Folklorista venia acompanyat del mestre Tomàs i van anar hostatjar-se en una casa del poble que hom coneix amb el mot de *cal Piano*. Van estar-s'hi dos dies i dedicaven els matins a les sessions de transcripció musical.

"(...) A Masquefa havíem tingut família i molts d'amics. Un n'era l'Ivo Galés⁸⁶, que vivia a Sant Llorenç, però que havia tingut una germana casada a Masquefa. Va ser que ell va dir al meu pare d'anar a tocar el flabiol en els de Masquefa, per això dels bastons, que ell havia ballat, i perquè allà no en sabien, o no se'n recordaven. (...) Sempre ho contava això, el pare. (...) Deia que s'enduia el meu germà gran amb ell, en Pepito, que tindria sis o set anys a llavors i que de camí a Masquefa li feia sonadors de canya."

---

⁸⁴ *Op. Cit.*

⁸⁵ La conversa amb la senyora Rosa Orpí Esteve va quedar enregistrada en la cassette AJM:007-08.

⁸⁶ Ivo Gales Ventura era fill d'un filador d'Esparreguera. Havia arribat a Masquefa en la dècada dels anys 1880. Tenia una germana que es deia Rosa, la qual va contraure matrimoni amb Josep Cuyàs Durant: APM: Secció II, 18-01-1888. Aquest Josep Cuyàs era el fill del *Marxant de la Flauta*. És a dir, tenim aquí una connexió entre el vell flabiolaire de Masquefa i en Pau Matador!
Ivo es va casar amb Josepa Bonastre, de *cal Pau Marxant* (carrer Sant Antoni, Núm. 5 de Masquefa) i van residir a Sant Llorenç, on ell feia de sabater.

En Josep Orpí Esteve, fill gran del Matador, va néixer el 1910. Això vol dir que l'any que cerquem és entorn el 1916, just la xifra que figurava en la bandera a la qual es refereix l'Àngel Matas en el seu *Diari d'un Bastoner* i amb la qual va ballar entre el 1932 i el 1950.

La relació del Pau Matador amb la *Colla de Bastoners de Masquefa* va durar fins l'any 1936. Parlarem una mica més d'això en l'apartat dedicat als concursos i celebracions on van actuar els Bastoners al llarg de la seva història antiga.

73. Jaume Orpí Casas.

*Masquefa. 4-6-2009 . Entrevistat al CTC.
Cedida: AJM.*

74. Els Matadors.

*Vilafranca del Penedès, 30-09-1939 Visita del Governador Civil a la ciutat penedesenca.
Cedida: AJM.*

Dia dels Innocents

Arribada la guerra, en Pau *Matador* ja no va tocar més el flabiol. En quatre anys es va envellir molt i els problemes de salut eren cada cop més freqüents i pertinaxos. Els joves balladors de bastons de la contrada marxaven un darrera l'altre cap el front i a partir d'aquell juliol del 1936 les festes majors es van suspendre consecutivament durant tres estius. L'emudiment de la música devia donar el cop de gràcia al vell de seixanta-vuit anys en que s'havia convertit el flabiolaire.

Acabada la guerra, encara hi va anar alguna vegada a tocar a Barcelona, però res era el mateix. El 1939, durant la visita que va fer el Governador Civil a la ciutat penedesenca, els germans *Matadors* van participar junts en els actes de celebració de la diada de Sant Fèlix. Va ser la darrera vegada, i del 1941 se li va agreujar la pneumònia que patia, fins que a les set del matí del dia 28 de desembre de 1941 va morir d'un atac de cor al seu llit, a *cal Matador*.

És de notar que un home que havia degollat tants porcs al llarg de la seva existència anés a morir, precisament el dia dels Innocents, data associada a un altre degollament

mític. De vegades realitat i literatura s'associen d'una manera ben estranya.

Tot i el desconcert de la postguerra, centenars de persones van assistir al funeral del músic. El vell *Matador* havia tocat al llarg de cinquanta anys pels bastoners de la contrada, balls de panderets, balls de cercolets, de Serrallonga, el Drac i els gegants de Vilafranca, de Sant Sadurní, de Terrassa, de Barcelona... El seu cos fou sepultat en el nínxol número 33 del cementiri municipal⁸⁷.

⁸⁷ Recentment, el cementiri municipal de Sant Llorenç ha estat restaurat i la numeració actual no es correspon a la de l'any 1941.

Merchandaising

El cas del Matador és un de ben singular. La seva filla ho resumia amb un: (...) *és que tenia traça per tot*⁸⁸. Ara diríem que era molt fotogènic. Ho van saber explotar prou bé això, els fotògrafs de l'època. En gairebé totes les imatges en les quals apareix se'l pot veure fent el mateix posat. Fins hem pogut

75. La imatge del Matador.

A l'esquerra: postal de Freixes. El dibuix és gairebé copiat d'una imatge del músic, publicada a *La Vanguardia* el 18-8-1932. Fins el vailet que el mira és el mateix. Cedida: AJM.

veure tres diferents fotografies del mateix moment, preses per diferents objectius, i la única figura que no es belluga en la imatge és la seva: executant la nota Do en la cama del seu flabiol⁸⁹, amb la brusa llarga i la barretina (que era vermella i negra), amb el posat altiu.

Des que en Mas feu la fotografia el 1920 (vegeu la plana 53) que hom no ha deixat de publicar-la en multitud de llibres: *L'Enciclopèdia Catalana* (busqueu la paraula *flabiolaire*), edició del 1995, *Records de Barcelona*, Editorial Selecta, 1979, Pàg. 34, *La Fiesta de Corpus*, Ediciones Aymà, 1963, Pàgs. 63 i 66, *Corpus a Barcelona*, Ajuntament de Barcelona, 2008, etc. Fins la casa *Gallina Blanca* va fer tirades de cromos els anys cinquanta (Sèrie 55, Núm.8) en les quals s'aprofitava la imatge d'en Mas.

En cap d'elles, ningú no va pensar que aquell músic tenia un nom i que calia escriure'l, crec.

La petjada

El llibre de solfes d'en Joan Cuyàs no li va servir de gaire al nostre home; però tampoc li calia. És ben segur que aquella segona tongada de joves bastoners de Masquefa van entonar-li les músiques al Matador tal i com les havien rebudes dels seus avis i que aquest, havent escoltat desenes, tal volta centenars d'elles durant la seva llarga carrera professional, va ser capaç d'interpretar exactament les solfes d'en Cuyàs, sense necessitat de llegir-les. Però és d'esperar que el lapse de gairebé vint anys transcorreguts entre la desaparició del *Marxant de la Flauta* i l'aparició el *Matador* fes que es perdessin moltes, i amb això algun ball i tot⁹⁰.

La memòria i testimoni de la filla gran del *Matador* ens ha servit per a donar una explicació raonable de com i quan va refer-se de nou la *Colla de Bastoners de Masquefa*, que ja intuïem per la data de la bandera del 1916. Podem posar en dubte que en Pau Orpí Gili alligonés els de Masquefa en la coreografia de les figures, puix encara vivien balladors antics que les havien interpretat al so d'en Joan Cuyàs i és d'esperar que ajudessin els seus descendents i hi els diguessin "ara pica aquí, ara pica allà". Sigui com sigui, el *Matador* va ser un personatge clau en la nostra història, sense el qual hagués estat encara més difícil la recuperació del ball de bastons a la nostra vila.

⁸⁸ Rosita Orpí Esteve (2008).

⁸⁹ Àngel Vallverdú (2009).

⁹⁰ Segons el llibre de solfes d'en Joan Cuyàs, sembla ser que a Masquefa s'havia ballar el *Ball de Cul* al ritme de la tonada de la Tarantel.la. Vegeu plana número 21.